

Als kind van ‘gemengd ras’ overleefde Mary Grohmann de vernederingen van de nazi’s en de bombardementen op Berlijn. Ze zag zichzelf zoals anderen haar zagen: als een waardeloos mens. Tot twee intense religieuze ervaringen haar op een nieuw spoor zetten. “Sindsdien heb ik heel sterk het gevoel dat het ertoe doet dat ik er ben.”

[TEKST] JAN VAN HOOYDONK

Mary Grohmann over haar omzwervingen en thuiskomst:

“Ik huilde omdat ik als gekleurd kind niet bij de Hitlerjugend mocht”

[>] “Wie ik nu ben, kan ik niet los zien van waar ik vandaan kom en van wat ik meegemaakt heb. Ik heb werkelijk heel verschrikkelijke dingen meegemaakt en toch zou ik mijn leven zo weer overdoen. Ik had me gemakkelijk kunnen vastbijten in de rol van slachtoffer – zoals ik als psychotherapeut heel wat cliënten van me heb zien doen. Maar dat is niet gebeurd. Het helpt als je in je leven positieve ervaringen aan kunt boren. Gelukkig zijn er in mijn leven ook ontzettend mooie dingen gebeurd. Toen ik nog klein was, vond iedereen

*“Wat is dat toch met mij
dat ik steeds weer overleefde?”*

me prachtig. Ik was een mooi en opgewekt kind. Ik deed aan ballet en op school ging het prima met me.

Die ervaringen hebben me enorm geholpen om mijzelf niet als slachtoffer te blijven zien.”

Mary Grohmann werd in 1922 in Berlijn geboren als kind van een ongehuwde Duitse moeder en een vader over wie ze nooit veel meer heeft mogen vernemen dan dat hij “ergens uit Afrika kwam”. Als ze doorvroeg, wilde haar moeder daar niet aan. “Ze beperkte zich tot tegenstrijdige berichten.”

“Ik heb mezelf nooit een groot doel in het leven gesteld”, zegt Mary Grohmann. “Ik heb simpelweg steeds gekozen voor wat op dat moment het beste leek.”

Haar levensverhaal kan honkvaster mensen doen duizelen. Ze is Nederlandse, maar woonde in zeven verschillende landen. “Al dat verhuizen was voor mij geen probleem”, zegt ze, “heimwee heb ik nooit gekend, want ik ben altijd thuis geweest bij mezelf”. Ze

Mary Grohmann: "Ik was een mooi en opgewekt kind." [foto's Dolph Cantrijn]

werkte als kermisartiest in Zweden, promoveerde in de Verenigde Staten tot doctor in de psychologie, werkte aan de universiteit van Nijmegen en woont sinds vier jaar in België. Volstrekt onreligieus opgevoed maakte ze tweemaal een intense religieuze ervaring mee, waardoor ze weet: "Het doet ertoe dat ik er ben."

Niet raszuiver

Mary Grohmann: "Ik zag er als kind om zo te zeggen exotisch uit; ik kreeg veel bewondering. Tot mijn negende was ik heel gelukkig. Dat was voorbij toen mijn stiefvader op het toneel verscheen. Mijn moeder trouwde met een man die gewelddadig was en me seksueel misbruikte. Alsof dat al niet genoeg was, kwam in 1933 Hitler aan de macht. Vanwege mijn huidskleur en afkomst viel ik onder de rassenwetten van de nazi's. Hoe die classificatie precies in haar werk ging, weet ik niet meer, maar ik werd ingedeeld bij de groep van de 'halfjoden'.

De andere kinderen in de klas werden verplicht lid van de Hitlerjugend. Ze kregen van die mooie uniformen aan. Ik heb verschrikkelijk gehuild: ik wilde ook bij de Hitlerjugend, maar mocht niet, omdat ik niet raszuiver was. Twee van mijn leraren waren echte nazi's. Ze zeiden dingen als 'Je moeder is een hoer, want ze heeft het met een zwarte gedaan'. Met die woorden verneerden ze me tijdens de les 'rassenkunde' in het bijzijn van meer dan dertig klasgenootjes. Op straat werd ik nageroepen en bespuugd. In de tram wilden mensen

niet naast me zitten. Toen ik dertien was, wilde ik niet meer leven. Ik was er zelf van overtuigd dat ik waardeeloos was. Gelukkig was er toen een leerkracht die iets aan me gemerkt heeft. Hij zei me: 'Als er wat is, kom dan naar me toe.' Hij zei me ook dat het geen zin had om opstandig te zijn en terug te vechten. Ik heb zijn woorden altijd onthouden: 'Deze tijd gaat voorbij. Bereid je liever voor op de tijd die daarna komt.' Ik was een buitengewoon leergierig kind en hoorde altijd bij de besten van de klas, maar vanwege de rassenwetten mocht ik niet naar de middelbare school. In die tijd liep ik langs de poort van een meisjesschool. De poort stond open en ik ging naar binnen. Ik ben alle klaslokalen doorgelopen en werd enorm verdrietig. Zoveel kinderen die tegen hun zin naar school moesten, maar ik die o zo graag naar school wilde, mocht dat niet."

Platgebombardeerd

"Ik was net van de lagere school, ik was veertien, toen mijn stiefvader me op een dag zo verschrikkelijk sloeg dat ik niet meer rechtop kon lopen. 'Ik zal je wel eens laten voelen wat echte pijn is', zei hij daags daarna, en hij sloeg me weer verrot. Ik heb mijn jas aangedaan, ben naar buiten gerend. Mijn moeder kwam me achterna. Ik dreigde naar de jeugdzorg te gaan en alles te vertellen wat mijn stiefvader me aangedaan had, ook op seksueel gebied. Mijn moeder smeekte me om dat niet te doen, want dan zou haar man de gevange-

[>]

nis indraaien en zouden mijn drie halfzussen geen vader meer hebben. Ik heb me laten vermurwen, maar twee weken later was ik het huis uit. Ik heb als dienstmeisje bij een slager gewerkt en in fabrieken. Toen ik vijftien was, heeft mijn moeder een contract voor mij getekend met een groep rondreizende kermisartiesten. Twee jaar lang ben ik met hen heel Zweden doorgetrokken. Mijn artiestennaam was Mouana. Ik had een solo-act als acrobatische danseres, maar stond soms ook in de schietkraam.

Toen kwam de oorlog. Wat moet ik daarvan vertellen? Naar Zweden kon ik niet meer, ik ben in Berlijn gebleven, heb gewerkt in fabrieken. Van de rassenwetten merkte ik niet veel meer, want iedereen was bezig met overleven. Berlijn werd plat gebombardeerd. Ik ben een aantal keren heel dichtbij de dood geweest. Een keer 's nachts kon ik de schuilkelder niet op tijd halen. Het gebied waar ik me bevond, werd beschenen door de zoeklichten van de geallieerde bommenwerpers. Ik wierp me plat op de grond, om me heen ontploften de bommen. Een andere keer zat ik bij de

“God Vader of Moeder? Dat is voor mij geen optie.”

dokter terwijl intussen mijn woning en de hele buurt daaromheen van de aardbodem werden weggevaagd. Ik herinner me ook nog heel goed dat we eens met zeven of acht mensen op een veilig geachte plek zaten en er vlakbij ons een bom afging. Iedereen was gewond behalve ik. Wat is dat toch met mij dat ik steeds weer overleefde?”

In Gods hand

“Het einde van de oorlog, de intocht van de Russen, maakte ik mee in een schuilkelder nabij de Alexanderplatz. Ik heb me daar aangesloten bij een groep Nederlanders, die als dwangarbeider in Berlijn zaten. In die groep heb ik toen een man leren kennen met wie ik niet lang daarna getrouwd ben. Met hem ben ik naar Nederland gegaan, naar Hilversum. We hadden veel moeilijkheden, we zijn na twee en een half jaar uit elkaar gegaan. In die tijd bleek dat ik geen kinderen kon krijgen. Hij kwam daar niet over heen. Dat versterkte mijn gevoel waardeloos te zijn. Zelfs kinderen die nog niet geboren waren, waren kennelijk belangrijker dan ik. Ik moest terugdenken aan wat een arts in de nazitijd me eens gezegd had. Ik had een zware ontsteking in mijn buik gehad en vroeg hem hoe het zat met kinderen krijgen. ‘Daar moet je niet op rekenen’, zei hij. ‘Dat is niks voor jou. Er zijn al te veel rasonzuivere kinderen. Jij moet er gewoon zijn voor de mannen.’

Ik kon mijn scheiding niet verwerken en ben ziek geworden. Juist in die tijd kreeg ik tweemaal een intense religieuze ervaring. Volkomen onverklaarbaar,

want ik was weliswaar gedoopt in de lutherse kerk en had als veertienjarige met de hele klas belijdenis gedaan, maar ik was verder volkomen a-religieus en onkerkelijk opgevoed. Met religie had ik me tot dan toe nooit ingelaten.

Ik lag op bed, keek uit het raam en zag plotseling een ongelooflijk helder licht. En ik hoorde een stem die zei: ‘Je bent in Gods hand’. Dat was thuis in Hilversum. Korte tijd later overkwam me een tweede ervaring, in het ziekenhuis in Laren. Ik was omgeven door licht en een vuur dat niet verbrandde. Opnieuw werd ik vervuld van een bijna ondraaglijk geluksgevoel. Ik heb gehuild en gehuild. Voor het eerst voelde ik: het is belangrijk dat ik besta, het doet ertoe dat ik er ben. Het was alsof ik nu pas het leven begreep. Tot dan toe had ik altijd het gevoel gehad dat het aan mij was om problemen te overwinnen. Maar nu was er plotseling iets of iemand – ik noemde het toen God natuurlijk – op wie ik mijn last kon leggen, met wie ik kon praten.

Ik ben door die ervaringen, die ik later nooit meer zo intens heb gehad, een ander mens geworden. Ik ging anders naar het leven kijken, was op een nieuw spoor terechtgekomen. Waar dat spoor me heen zou leiden, wist ik absoluut niet. Wél dat ik dat spoor moest veroveren en verkennen.

Ik sprak over mijn ervaringen met de priester van het ziekenhuis. Hij dacht volgens mij dat ik hysterisch geworden was, maar hij vond het toch ook wel interessant. We zijn in gesprek gebleven. Dat heeft ertoe geleid dat ik katholiek geworden ben.”

Naar Amerika

“Ik ben niet katholiek geworden vanwege de leer. De rol van Maria als moeder van God, brood en wijn die in de mis lichaam en bloed van Christus worden, al dat soort dogma's zijn altijd min of meer buiten me blijven staan. Ik ben een rationeel mens, ik begrijp ze niet. Wat mij in de katholieke kerk trok, was vooral de liturgie. Dat ik samen vier met mensen die zoals ik geloven dat er iets groter is dan wijzelf, iets dat je daarom wilt aanbidden. Ik was en ben dus katholiek, maar richt me op de waardevolle zaken in de kerk en niet op dingen die ik niet begrijp of die ik als een keurslijf voel.

Door katholiek te worden, hoorde ik bij een gemeenschap. Dat heb ik heel erg ervaren toen ik, in de hoop werk te vinden, eind jaren veertig vanuit Nederland verhuisde, eerst naar Denemarken en korte tijd daarna naar Zweden. Zweden was toen nog een missieland. Katholieken waren erg op elkaar betrokken. Ik was heel actief in de parochie in Stockholm.

Ik heb bovendien veel te danken aan enkele priesters en zusters die ik van toen af ontmoet heb, veelal dominicanen en dominicanessen. Zij hebben me steeds laten zien dat mijn leven ertoe doet, dat ik niet slecht of minderwaardig ben. Zij hebben me ook

praktische hulp gegeven waardoor ik in Zwitserland orthopedagogiek heb kunnen studeren en uiteindelijk in 1955 naar de Verenigde Staten geëmigreerd ben, waar ik eerst mijn *masters* in de psychologie heb gehaald en vervolgens aan de universiteit van Saint Louis ben gepromoveerd. Van acrobatische danseres tot doctor in de psychologie en directeur van de psychologische dienst van het ministerie van Gezondheid en Welzijn in de staat Kansas, dat is me nog eens een carrière, nietwaar?

Toen ik pas in Amerika was, ging ik een keer te biechten. De priester zei me: 'Ach, je weet hoe het hier in de States is. Je kunt beter niet zeggen dat je kleurling bent. Zeg maar dat je uit het buitenland komt, uit Portugal of zo.' Die priester bedoelde het ongetwijfeld goed, maar ik dacht: hoe hebben we 't nou? Een priester vertelt me dat ik moet liegen. Een tijd lang hoefde de kerk voor mij niet meer zo erg."

Vorbij alle beelden

"In 1972 werd me een topbaan in de Verenigde Staten aangeboden: hoofd van een psychologisch project dat zich over vijf staten uitstreckte. Voorwaarde was wel dat ik de Amerikaanse nationaliteit zou aannemen. Daar voelde ik niet voor. Ik bleef liever een buitenstaander, wilde niet ondergaan in de grote massa van Amerikanen. Tezelfdertijd werd me een baan aangeboden als wetenschappelijk medewerker aan de universiteit van Nijmegen. Daar heb ik toen voor gekozen. Van die beslissing heb ik nooit spijt gehad. Mijn religiositeit die in Amerika op een laag pitje had gestaan, bloeide in Nijmegen weer op. Ik werd lid van de Dominicusparochie, een heel open, fijne gemeenschap. Ik gaf cursussen op spiritueel vlak in het Han Fortmann Centrum en kreeg steeds meer cliënten in therapie die priester en/of kloosterling waren. Hun problemen – schuldgevoelens vaak – waren voor mij heel herkenbaar. Ik heb in dat werk veel voor mensen kunnen betekenen. Ik ben dankbaar dat ik hun iets terug heb kunnen geven van wat ik zelf in het leven ontvangen heb.

In die tijd ben ik opnieuw veel gaan nadenken over wie God voor mij is. God de Vader? Je kunt je voorstellen dat dat voor mij geen optie is. God de Moeder dan? Die ook niet, want mijn eigen moeder heeft me stenen voor brood gegeven. Ik noem God het liefste 'Iets'. 'Iets' is niet niets! 'Iets' is groter dan ik. 'Iets' is voor mij zelfs groter dan het woordje 'god'. 'Iets' gaat voorbij aan alle beelden die we van God kunnen maken. Hoe persoonlijk 'Iets' zich met mij bezighoudt, weet ik niet. Zo dicht als God bij me was tijdens die twee mystieke ervaringen, is hij later nooit meer geweest. Mensen hebben me wel vaker een zekere afstandelijkheid verweten, maar die afstandelijkheid hoort bij mij. Mij overgeven, mij binden, ik heb daar altijd moeite mee gehouden. Dat heeft in mijn relaties met mannen een rol gespeeld en ik voel die afstand ook in mijn

relatie tot God. Ik bid niet: 'God, help mij!' of 'Iets, help mij!'. Mijn enige gebed is eenvoudig: 'Hier ben ik'."

Elkaar nodig hebben

"Ik woon nu al een aantal jaren samen met Mirjam. Ze is niet mijn partner, maar een geestverwante en vriendin. Ze was het lievelingsnichte van haar dominicaanse oom die lang geleden in Stockholm mijn steun en toeverlaat is geweest. Om dicht bij Mirjams familie te zijn, zijn we een paar jaar geleden verhuisd naar Overpelt, net over de Belgische grens. Ik ben zesentachtig nu, heb wat lichamelijke ongemakken, maar leef nog steeds zoals ik dat altijd gedaan heb. Ik blijf niet hangen in wat was; evenmin klamp ik me vast aan de toekomst. Wat geweest is, is geweest. Wat komt, zal ik wel zien, of niet. Ik ben echt nog niet van plan dood te gaan, maar realiseer me wel dat op mijn leeftijd elke dag de laatste kan zijn. Op mijn beste momenten denk ik: na mijn dood zal ik opgaan in het Licht, maar veel daarover nadenken wil ik niet. Ik heb al lang geleerd dat er vragen bestaan waarop geen antwoord mogelijk is.

Ik leef in het hier en nu, probeer hier en nu een goed mens te zijn. Daarbij heb ik nog altijd heel sterk het gevoel dat het ertoe doet dat ik er ben. Ook al kun je zelf concreet steeds minder voor anderen doen, je kunt nog altijd anderen de gelegenheid bieden om aan jou goed te doen, waardoor ook zij kunnen ervaren dat het ertoe doet dat zij er zijn. Ooit was ik in een verpleeghuis. Een vrouw van over de negentig lag in bed; ze kon echt niets meer. Het enige was: ze hield haar rozenkrans vast. Zelden heb ik een verpleegster gezien die met meer liefde iemand verzorgde dan de verpleegster van die vrouw. Puur door er te zijn maakte die vrouw het voor haar verpleegster mogelijk een voller leven te leiden. Dat bedoel ik dus. Veel mensen vragen zich af: 'hoe kan ik iemand worden?'. Maar je kunt ook denken: dankzij mij kan een ander iemand worden. Mensen hebben elkaar nodig."